

3, 8

Самоотверженный голубь.

श्रूयते हि कपोतेन शत्रुः शरणमागतः ।

kapota *m* - голубь; (*f* - karotī, karotikā);

śaraṇa *n* - защита, покровительство, приют, убежище; śaraṇam ā√gam I P. –
искать защиты, убежища;

पूजितश्च यथान्यायं स्वैश्च मासैर् निमन्त्रितः ॥

yathānyāyam (yathā-nyāyam) - по правилам, по справедливости, справедливо;

ni√mantr (X U., p.p. nimantrita) - звать, приглашать;

* * *

कश्चित् क्षुद्रसमाचारः प्राणिनां कालसंमितः ।

saṃ√mā (III Ā., p.p. saṃmita) - измерять, приравнивать, сравнивать, распределять;

विचचार महारण्ये घोरः शकुनिलुब्धकः ॥

ghora - страшный, ужасный; сильный, крепкий; *n* - испуг, ужас;

śakuni *m* – птица (особенно большая);

lubdhaka *m* - охотник;

नैव कश्चित् सुहृत्तस्य न संबन्धी न बान्धवः ।

sañbandhin - связанный, родственный, принадлежащий;

स तैः सर्वैः परित्यक्तस्तेन रौद्रेण कर्मणा ॥

अथवा ।

ये नृशंसा दुरात्मानः प्राणिनां प्राणनाशकाः ।

nṛśaṅsa - приносящий вред, злой, низкий, подлый, ужасный;

उद्वेजनीया भूतानां व्याला इव भवन्ति ते ॥

vyāla - злой, злобный; *m* змея, хищник, лев, тигр;

स पञ्जरकमादाय पाशं च लगुडं तथा ।

नित्यमेव वनं गच्छेत् सर्वप्राणिविहिंसकः ॥

vihīnsaka - причиняющий ущерб, оскорбляющий;

अथ कृष्णा दिशः सर्वा वनस्थस्याभवन् घनैः ।

diś *f* – сторона света, направление, страна, край, область...;

वातवृष्टिश्च महती क्षयकाल इवाभवत् ॥

vāta *m* - ветер, воздух, бог ветра;

vṛṣṭi *f* - дождь, ливень;

ततः संत्रस्तहृदयः कम्पमानो मुहुर् मुहुः ।

√kamp I Ā. - дрожать, содрогаться;

अन्वेषयन् परित्राणम् आससाद् वनस्पतिम् ॥

paritrāṇa *n* - защита, охрана, спасение, избавление; приют, убежище,

предотвращение;

यावदास्ते मुहूर्तेकं वियद् विमलतारकम् ।

tāraka *n* - звезда, зрачок;

स तु प्राप्यावदद् बुद्ध्या देवता शरणं मम ॥

prāp (pra√āp) V U. – достигать, получать, приобретать;

√vad I P. - говорить, рассказывать;

buddhi *f* – ум, разум, рассудок, мудрость, дух, душа;

अथ तस्य तरोः स्कन्धे कपोतः सुषिरोषितः ।

suṣira - полный, пустой; *n* - отверстие, дыра;

भार्यामपश्यन् सुचिराद् विल्लाप सुदुःखितः ॥

vi√lap I P. - вопить, кричать, беседовать; причитать, оплакивать, жаловаться, скорбеть;

duḥkhita – огорченный, грустный, несчастный;

वातवर्षो महानासीन्न चागच्छति मे प्रिया ।

तया विरहितं ह्येतच्छून्यमद्य गृहं मम ॥

vi√rah (I P., p.p. virahita) - оставлять, покидать;

न गृहं गृहमित्याहूर् गृहिणी गृहमुच्यते ।

गृहं च गृहिणीहीनम् अरण्यसदृशं मम ॥

पतिव्रता पतिप्राणा पत्युः प्रियहिते रता ।

patiprāṇā (pati-prāṇā) *f* - та, чей супруг дорог ей, как сама жизнь;

patyus - Gen., Abl. sg. *om* pati;

priyahita (priya-hita) - приятный и полезный; *n* - приятное и полезное;

यस्य स्यादीदृशी भार्या धन्यः स पुरुषो भुवि ॥

पञ्जरस्था ततः श्रुत्वा भर्तुर् दुःखान्वितं वचः ।

कपोतिका सुसंतुष्टा वाक्यं चेदमथाह च ॥

saṅtuṣṭa (p.p. *om* saṅ√tuṣ) - удовлетворенный, спокойный;

न सा स्त्रीत्यभिमन्तव्या यस्या भर्ता न तुष्यति ।

abhi√man IV Ā. - думать, хотеть, жаждать, угрожать;

तुष्टे भर्तारि नारीणां तुष्टाः स्युः सर्वदेवताः ॥

nārī *f* - женщина, жена;

दावाग्निनेव निर्दग्धा सपुष्पस्तवका लता ।

dāvāgni (dāva-agni) *m* - пламя лесного пожара; (*om* dāva *m* - лесной пожар, выжигание леса);

nir√dah (I P., p.p. nirdagdha) - выгорать, сгорать, сжигать, поглощать, пожирать;

sapuṣpa - цветущий, покрытый цветами;

stabaka *m* - букет, охапка цветов;

भस्मीभवतु सा नारी यस्या भर्ता न तुष्यति ॥

bhasmī √bhū I P. - превращаться в пепел, в прах;

पुनश्चाब्रवीत् ।

शुणोत्ववहितः कान्तो यत् ते वक्ष्याम्यहं हितम् ।

avahita (p.p. *om* *ava*√*dhā*) - внимательный;

kānta (p.p. *om* √*kam*) – возлюбленный, любимый, желанный; *m* – муж, супруг;

प्राणैरपि त्वया नित्यं संरक्ष्यः शरणागतः ॥

sañ√*rakṣ* I P. - охранять, оберегать, спасать, избавлять;

एष शाकुनिकः शेते तवावासं समाश्रितः ।

śākunika *m* - птицелов; относящийся к птицам;

√*śī* (I *Ā*. *śete*) - лежать, покоиться, отдыхать, спать;

āvāsa *m* – жилище, местопребывание;

sam-ā√*śri* I U. – опираться на, быть преданным, находиться, пребывать, находить убежище;

शीतार्तश्च क्षुधार्तश्च पूजामस्मै समाचर ॥

śīta *n* – холод; холодный, прохладный;

ārta – несчастный, страдающий, угнетенный, измученный;

pūjā *f* – уважение, почтение, поклонение, благоговение;

श्रूयते च ।

यः सायमतिथिं प्राप्तं यथाशक्ति न पूजयेत् ।

sāyam *adv.* - вечером;

तस्यासौ दुष्कृतं दत्त्वा सुकृतं चापकर्षति ॥

duṣkṛta - плохой, злой, безнравственный; *n* - грех, преступление;

apa√*karṣ* I P. - стягивать, снимать, сгибать (лук); принижать, не уважать;

मा चास्मै त्वं कृथा द्वेषं बद्धानेनेति मत्प्रिया ।

mā *kṛthās* - 2 sg. *Ā* инъюнктив *om* √*kar* VIII U.;

dveṣa *m* - ненависть, антипатия, неприязнь;

स्वकृतैरेव बद्धाहं प्राक्तनैः कर्मबन्धनैः ॥

prāktana - предыдущий, предшествующий;

यतः ।

दारिद्र्यरोगदुःखानि बन्धनव्यसनानि च ।

आत्मापराधवृक्षस्य फलान्येतानि देहिनाम् ॥

dchin – имеющий тело, воплощенный; *m* - живое существо, человек;

तस्मात् त्वं द्वेषमुत्सृज्य मद्बन्धनसमुद्भवम् ।

धर्मे मनः समाधाय पूजयैनं यथाविधि ॥

sam-ā√*dhā* III U. - класть, накладывать, вкладывать, помещать, переносить,

объединять, приводить в порядок; сосредотачивать мысли, собираться с мыслями;

ततस्तद्वचनं श्रुत्वा धर्मयुक्तिसमन्वितम् ।

yukti *f* - связь, применение, употребление, средство, прием, хитрость, основание, причина, соразмерность;

dharmayukti (dharma-yukti) *f* - праведность, справедливость, соответствие закону;

samanvita (p.p. *om* sam-anv√*i*) - наделенный, связанный, полный ч.-л.;

उपगम्य ततो धृष्टः कपोतः प्राह लुब्धकम् ॥

भद्र सुस्वागतं ते ऽस्तु ब्रूहि किं करवाणि ते ।

svāgata *n* - приветствие; желанный, приятный;
karavāṇi - 1 sg. imp. *om* √kar VIII U.;

संतापश्च न कर्तव्यः स्वगृहे वर्तते भवान् ॥

तस्य तद्वचनं श्रुत्वा प्रत्युवाच विहंगहा ।

prati – к, против, при, относительно;
vihaṅgahan (vihaṅga-han) *m* - убийца птиц;

कपोत खलु शीतं मे हिमत्राणं विधीयताम् ॥

khalu – именно, конечно, непременно, воистину, в самом деле, ведь, же;
hima - холодный, прохладный; *m* - холод, зима; *n* - снег;
trāṇa *n* – защита, охрана;

स गत्वाङ्गारकर्मान्तम् आनयामास पावकम् ।

aṅgāra *m, n* - древесный уголь;
karmānta (karma-anta) *m* - окончание, завершение дела, работы;

ततः शुष्केषु पर्णेषु तमाशु समदीपयत् ॥

āśu – быстрый; *adv.* быстро;
sañ√dīp IV Ā. - пылать, гореть, жечь, палить; *caus.* разжигать;

प्रतापयस्व विश्रब्धं स्वगात्राण्यत्र निर्भयः ।

pra√tap I P. - гореть, сгорать, нашревать, обжигать, печалиться, огорчаться;

न चास्ति विभवः कश्चिद् येन ते नाशये क्षुधम् ॥

सहस्रं विभर्ति कश्चिच्छतमन्यो दशापरः ।

√bhar III P. - нести, держать, поддерживать;
apara – следующий, очередной, поздний, ограниченный, западный, особенный;

मम त्वकृतपुण्यस्य क्षुद्रस्यात्मापि दुर्भरः ॥

durbhara - трудный, тяжелопереносимый, трудновыполнимый, перегруженный;

एकस्याप्यतिथेरन्नं यः प्रदातुं न शक्तिमान् ।

atithi *m* – гость, путник, странник;
śaktimant - могучий, способный сделать ч.-л.;

तस्यानेकपरिक्लेशे गृहे किं वसतः फलम् ॥

parikleśa *m* - нужда, страдание, горе, усталость;

तत्तथा साधयाम्येतच्छरीरं दुःखजीवितम् ।

यथा भूयो न वक्ष्यामि नास्तीत्यर्थिसमागमे ॥

arthin – добивающийся, ищущий, усердный, ревностный, сватающийся;
m - проситель, истец, тот, кто сватается;

स निनिन्द किलात्मानं न तु तं लुब्धकं पुनः ।

√nind I P. – порицать, презирать, стыдить, высмеивать;
kila – именно, конечно, ведь, наверное, воистину;

उवाच तर्पयिष्ये त्वां मुहूर्तं प्रतिपालय ॥

prati√pāl X U. - охранять, поддерживать, помогать, заботиться; ждать, ожидать;

एवमुक्त्वा स धर्मात्मा प्रहृष्टेनान्तरात्मना ।

dharmātman (dharma-ātman) - сознающий свой долг, исполненный чувства
ответственности (букв. с душою, преданной закону/долгу);

तमग्निं संपरिक्रम्य प्रविवेश स्ववेश्मवत् ॥

saṃ-pari√kram I P., IV P. - идти вокруг, обходить вокруг;

ततस्तं लुब्धको दृष्ट्वा कृपया भृशपीडितः ।

bhṛṣa - сильный, резкий, обильный; очень, весьма;

कपोतमग्नौ पतितं वाक्यमेतदभाषत ॥

यः करोति नरः पापं न तस्यात्मा ध्रुवं प्रियः ।

dhravam adv. - определенно, постоянно, твердо, прочно;

आत्मना हि कृतं पापमात्मनैव हि भुज्यते ॥

सो ऽहं पापमतिश्चैव पापकर्मरतिः सदा ।

pāramati (pāra-mati) - злонамеренный, злорадный;

पतिष्यामि महाघोरे नरके नात्र संशयः ॥

नूनं मम नृशंसस्य प्रत्यादर्शस्तु दर्शितः ।

ādarśa m - зеркало, зеркальная поверхность, отражение;

प्रयच्छता स्वमांसानि कपोतेन महात्मना ॥

mahātman (mahā-ātman) - великодушный, благородный, доблестный, выдающийся,
величественный; m - высочайший дух, мировая душа;

अद्यप्रभृति देहं स्वं सर्वभोगविवर्जितम् ।

adyaprabhṛti (adya-prabhṛti) adv. – отныне, с настоящей минуты;

तोयं स्वल्पमिव ग्रीष्मे शोषयिष्याम्यहं ततः ॥

toya n - вода;

grīṣma m - лето, жара, зной;

√śoṣaya (caus. om √śuṣ) - высушивать, изнурять;

शीतवातातपसहः कृशाङ्गो मलिनस्तथा ।

ātapa m - зной, жара; горячий, обжигающий;

kṛśa - тонкий, худой, тощий, хилый, слабый, ничтожный, назначительный;

उपवासैर् बहुविधैश्चरिष्ये धर्ममुत्तमम् ॥

bahuvidha (bahu-vidha) - разнообразный, различный;

ततो यष्टिं शलाकां च जालकं पञ्जरं तथा ।

śalākā f - щепка, соломина; прут, хлыст; палец;

बभञ्ज लुब्धको दीनां कपोतीं च मुमोच ताम् ॥

√bhañj VII P - ломать, разрушать, разбивать; разочаровывать, обманывать;

लुब्धकेन ततो मुक्ता दृष्ट्वाग्नौ पतितं पतिम् ।

कपोती विललापार्ता शोकसंत्रस्तमानसा ॥

न कार्यमद्य मे नाथ जीवितेन त्वया विना ।

nātha *m* - покровитель, защитник, повелитель, супруг;

दीनायाः पतिहीनायाः किं नार्या जीविते फलम् ॥

मानो दर्पस्त्वहंकारः कुलपूजा च बन्धुषु ।

दासभृत्यजनेष्वाज्ञा वैधव्येन प्रणश्यति ॥

ājñā *f* - приказ, власть;

dāsa-jana (dāsa-jana) *m* - раб, слуга;

vaidhavya *n* - вдовство;

एवं विलप्य बहुशः कृपणं भृशदुःखिता ।

bahuśas *adv.* - многократно, часто;

kṛpaṇa – жалкий, убогий, презренный, скупой; *n* - горе, бедствие, нищета;

पतिव्रता सुसंदीप्तं तमेवाग्निं विवेश सा ॥

ततो दिव्याम्बरधरा दिव्याभरणभूषिता ।

ambara *n* - одеяние, одежда;

भर्तारं सा विमानस्थं ददर्श च कपोतिका ॥

vimāna *n* - небесная колесница;

सो ऽपि दिव्यतनुर् भूत्वा यथार्थमिदमब्रवीत् ।

yathārtham (yathā-artham) *adv.* - целесообразно, правильно, верно;

अहो ममानुगच्छन्त्या कृतं साधु शुभे त्वया ॥

anu√gam I P. - идти за к.-л., следовать, сопровождать, завладевать, подражать,
исполнять;

तिस्रः कोटयो ऽर्धकोटी च यानि रोमाणि मानवे ।

koṭī *f* - конец, остриё; десять миллионов;

mānava *m* - человек, потомок, ученик; происходящий от Ману, человеческий;

तावत्कालं वसेत्स्वर्गे भर्तारं यानुगच्छति ॥

एवं हर्षाविष्टस्तां विमानमारोप्य परिष्वज्य च सुखेन तस्थौ ।

pari√svaj (pari√svaj) I Ā. - обнимать;

लुब्धको ऽपि परमनिर्वेदं कृत्वा मरणाभिमुखो महद्वनं विवेश ।

तत्र दावानलं दृष्ट्वा निविष्टो विरताशयः ।

dāvānala (dāva-anala) *m* - пламя лесного пожара (om dāva *m* - большой лесной
пожар, выжигание леса; лес, anala *m* - огонь);

ni√viś (VI P., p.p. niviṣṭa) - проникать, располагаться, покоиться, обращаться к ч.-л.,
прилежно заниматься ч.-л., жениться;

vi√ram (I Ā., p.p. virata) - задерживать, останавливать, переставать, прекращать,
отказываться от ч.-л.;

viratāśaya (virata-āśaya) - отказавшийся от мирских желаний;

निर्दग्धकल्मषो भूत्वा देववद् दिवि मोदते ॥

kalmaṣa *n* - пятно, грязь; подлость, низость, порок, вина, грех;

dyu/div *m* - небо, день; (N.sg. dyaus, L.sg. divi);

√mud I Ā. - веселиться, радоваться.